

SZALAI ÁGNES

BESZÁMOLÓ A SZENTGOTTHÁRDI CSATA ÉS A VASVÁRI BÉKE 360. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL RENDEZETT NEMZETKÖZI KONFERENCIÁRÓL

(Szombathely–Vasvár, 2024. szeptember 19–20.)

A *Szentgotthárd–Vasvár 1664. Háború és béke Közép-Európában* című nemzetközi konferenciára a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete, Vasvár város önkormányzata, a Vasvári Népfőiskola és az oszkói Hegypásztor Kör szervezésében 2024. szeptember 19–20-án került sor. A tanácskozás apropóját a szentgotthárdi csata és a vasvári béke 360. évfordulója adta: a két témában amerikai, török, francia és magyar kutatók interdiszciplináris megközelítésben adtak számot alap kutatásokon nyugvó, új eredményeikről. A konferencia ebből adódóan mintegy folytatása annak a több évre visszatekintő nemzetközi tanácskozássorozatnak,¹ amely a szentgotthárdi csata és a vasvári béke körülményeinek jobb megértését és nemzetközi kontextusba helyezését tűzte ki célul.

A rendezvény első napjának helyszíne a szombathelyi Megyeháza díszterme volt. A Vas Vármegyei Közgyűlés elnöke, Majtényi László rövid köszöntését követően a konferencia főszervezője, Tóth Ferenc, a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének tudományos tanácsadója megnyitó szavaiban kiemelte a nemzetközi konferenciasorozat jelentőségét, hangsúlyozva, hogy a szentgotthárdi csata és a vasvári béke valódi súlya csakis a saját korának körülményeit megértve értékelhető. Ezen célkitűzést szem előtt tartva a hazai és külföldi szakemberek interdiszciplináris megközelítésben, had-, diplomácia-, tudomány-, irodalom- és sajtótörténeti szempontból igyekeztek értelmezni és újraértelmezni a két eseményt.

A katonai akciók és nemzetközi kihívások: visszhangok és beszámolók című első szekciót a Sorbonne Egyetem professzora, Géraud Poumarède *Az 1664-es hadjárat velencei visszhangjai* című előadása nyitotta. Az oszmán–velencei kapcsolatok elismert kutatója kiemelte, hogy mivel a Velencei Köztársaság ekkoriban háborúban állt az Oszmán Birodalommal, amely Kréta elfoglalásával fenyegetett, a velencei kormányzat mindvégig abban reménykedett, hogy a magyar hadszíntéren kirobbant háború összefogásra sarkallja az európai hatalmakat, ami megtöri az oszmánok erejét és terjeszkedését. Poumarède részletekbe menően ismertette a velenceiek diplomáciai

¹ Lásd erre példaként a 2014-ben megrendezett nemzetközi konferencia előadásait tartalmazó kötetet: A szentgotthárdi csata és a vasvári béke. Oszmán terjeszkedés – európai összefogás. • La bataille de Saint Gotthard et la paix de Vasvár. Expansion ottomane – coopération européenne. Szerk. Tóth Ferenc – Zágoryi Czigány Balázs. Budapest, 2017. 387. o.

törekvéseit is, amelyek mindenekelőtt arra irányultak, hogy a Habsburg Monarchia birodalmi hercegeit seregeik mozgósítására bírják egy közös keresztény had keretén belül. Az előadó hangsúlyozta továbbá, hogy Velence mindvégig tartott a magyar hadszíntéren zajló oszmán háború gyors lezárásától, így elsősorban a bécsi, regensburgi és francia követjelentésekből folyamatosan igyekezett tájékozódni az eseményekről. A források tanúsága szerint Velencében mindig naprakész információkkal rendelkeztek, mások mellett a szentgotthárdi csatáról és a vasvári béke megkötéséről is. Előbbit természetesen hatalmas sikerként értékelték, utóbbit kiábrándulva fogadták. Az európai oszmánellenes liga kialakulásának elmaradása pedig a Velencei Köztársaság céljait is elodázta, amely ezáltal elvesztette nagyhatalmi pozícióját.

A szekció következő előadója szintén a Sorbonne Egyetem tanára, Xavier Le Person volt, aki *Ki álljon a magyarországi törökellenes segélyhad élére? XIV. Lajos halogatása a parancsnok kinevezésével kapcsolatban* címmel tartotta meg előadását. A köztörténeti előzmények alapos bemutatását követően az előadó felvázolta a későbbi törökellenes segélyhad parancsnokává kinevezett Jean de Coligny-Saligny gróf pályafutását, hangsúlyozva, hogy a tapasztalt katonának számító nemes Condé gróf² politikájának szimpatizánsaként kegyvesztetté vált a XIV. Lajos vezette Franciaországban, hivatali tisztségeit elvesztette, és semmiféle (katonai) megbízatásban nem reménykedhetett. A francia uralkodónak azonban a Rajnai Szövetség tagjaként részt kellett vállalni az Érsekújvár elfoglalásával (1663) egyre komolyabban terjeszkedő Oszmán Birodalom elleni háborúban, a birodalmi segélyhaderő parancsnokát pedig a választófejedelmek helyett maga akarta kiválasztani. Le Person rámutatott a király döntésében szerepet játszó egyik fontos szempontra: a két nagyhatalom közötti jó viszony megőrzése érdekében XIV. Lajos nem akarta, hogy az oszmánok túl nagy jelentőséget tulajdonítsanak az ellenük harcoló francia (önkéntes) segélyhadnak, ezért azok parancsnokául sem akart túlságosan ismert személyt. Emellett az előadó kiemelte, hogy Coligny kiválasztását belpolitikai folyamatok is erősítették, mindenekelőtt a Condé-párt katonai meggyengítését célzó törekvések. Mindezek hatására 1662-re Coligny elkötelezte magát a király hűségén, akit ezután XIV. Lajos a későbbi belpolitikai viszályok elkerülése érdekében, elsősorban a Condé gróffal fennálló ellentéte miatt, „eltávolított” Franciaországból: 1664 áprilisában Coligny gróf az oszmánellenes segélyhadtest parancsnokaként az oszmán hadszíntéren teljesített szolgálatot.

Özkan Bardakçı, a Lotaringiai Egyetem történeti kutatócsoportjának tagja a magyarországi hadszíntéren a kora újkori háborúkban jelentős szerepet játszó francia katonák háborús hétköznapijainak bemutatására vállalkozott, *Egy segélyhad Szentgotthárdnál: a katonák mindennapjai Bissy naplója alapján* című referátumában. Felhívta a figyelmet a kérdés vizsgálatának kihívásaira, azaz a nagymértékben szétszóródott forrásanyagra és a katonák személyének azonosítási nehézségeire. A korabeli levele-

² II. Louis de Bourbon-Condé, Enghien hercege (1621–1686).

zésekre, visszaemlékezésekre és elsődlegesen Bissy grófnak, az Itáliából ide vezényelt francia csapatok brigadérosának naplójára támaszkodva azonban az előadó feltárta a francia kapitányok egymás közötti személyes kapcsolatait. A hallgatóság képet kapott továbbá a szentgotthárdi segélyhad háború során megélt nehézségeiről és mindennapi életéről, így például a katonai táborban uralkodó félelemről és éhségről, a bajtársiasság és a vallás szerepéről, vagy a birodalmi seregek közötti feszültségekről. Bardakçi megállapította azt is, hogy a korszakban a katonák jóval kíméletlenebbül bántak az ellenféllel az összecsapások alkalmával.

A rendezvény főszervezője, Tóth Ferenc *A Szentgotthárdi csata emlékezete Franciaországban a 17–18. században* című előadásában kiemelte, hogy a szentgotthárdi csata egyike volt az Oszmán Birodalom és Franciaország közötti azon nyílt katonai konfliktusoknak, amelyek emlékezete egészen a 19. századig élénken élt Franciaországban. Előadásának első felében a monarchia dicsőségének „felmagasztalására” kialakított szimbolikus tereket, így a párizsi Place des Victoires-t és a versailles-i kastélyt hozta fel példaként. Ezek különböző szempontú vizsgálatán keresztül rámutatott, hogy milyen fontos szerepe volt a szentgotthárdi csatának a királyi reprezentációban. Prezentációjának második felében Tóth a csata historiográfiában, valamint irodalmi és történelmi művekben való megjelenését vizsgálta, többek között Jean Racine és Nicolas Boileau munkásságát, továbbá szótárakat, enciklopédiákat és nemesi írók műveit vette számba. Összegzésként megállapította, hogy a franciaországi művészeti ábrázolások, irodalmi és történelmi munkák élénken őrizték a szentgotthárdi csata emlékét egészen a napóleoni háborúig, amelyek eseményei némileg „beárnyékolják” a csata emlékezetét.

A délutáni szekció öt előadása a magyar katonai határvidék jelentős személyiségeinek és a védelem szempontjából kiemelkedően fontos helyszíneinek a vizsgálatával foglalkozott. Elsőként F. Molnár Mónika, a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének tudományos munkatársa nemrégiben megjelent kötetének³ címszereplője, Raimondo Montecuccoli életének egyes részleteibe engedett bepillantást *A bécsi udvar és Montecuccoli* című előadásában. Elsőként az olasz származású, német-római császári hadvezér és hadtudós életrajzát és katonai pályafutásának „lépcsőfokait” vázolta fel röviden, ezt követően bemutatta a bécsi udvar korabeli jellegzetességeit (*Militärpartei* kontra *Merkantilpartei* elképzelései), majd részletekbe menően ismertette Montecuccoli „helyét” és befolyását a császári udvarban. Előadásának végén két, a kutatás számára mind ez idáig teljesen ismeretlen olasz levéltári forrást ismertetett, amelyek egyértelműen bizonyítják, hogy az 1670-es években a hadtudós éles kritikát fogalmazott meg a Habsburg Monarchia „csúcsszerve”, az Udvari Kamara működésével kapcsolatban. Mindezek aprólékos bemutatásával alapvetően új megvilágításba helyezte a Montecuccoli tevékenységére vonatkozó eddigi ismereteinket.

³ F. Molnár Mónika: A birodalom szolgálója. Raimondo Montecuccoli (1609–1690). (Sziluett – Korszerű Történelmi életrajzok.) Pécs, 2024. 242 o.

Végh Ferenc, a Pécsi Tudományegyetem docense Zrínyi Miklós katonai pályaképe legkevésbé ismert szakaszának, az 1664 előtti működésének bemutatására vállalkozott, „*az én experienciám kicsiny és csak néhány csatából áll*”: Zrínyi Miklós katonai pályaképe 1664 előtt című prezentációjában. Az előadó kiemelte, hogy habár Zrínyi neve összefonódott az 1660-as évek eleji oszmánellenes háborúval, önálló hadvezéri megbízatást mégsem kapott ebben a hadjáratban. Noha a történeti kutatás ezt mindenekelőtt politikai okokra vezeti vissza, az előadó újabb alapkutatásai révén jelentősen árnyalta a kinevezés elmaradásának mozgatórugóit. Elsőként kiemelte, hogy Zrínyinek nem volt lehetősége hadvezéri tapasztalatot szerezni, amit az előadó a nyugat-európai és a magyar hadviselés közötti különbségekre vezetett vissza. Emellett számba véve a Zrínyi által bírt katonai tisztségeket (1642–1644: lovasezred vezetője a 30 éves háborúban, 1643–1644: horvát könnyűlovas-alakulatok generálisa, 1646: császári haderő vezérőrnagya), azok elnyerésének körülményeit, valamint a velük járó tényleges funkciókat, Végh arra a következtetésre jutott, hogy a bécsi udvar és Zrínyi között e tekintetben kompromisszum született. Egyrészt ugyanis minden tisztségéért maga Zrínyi folyamodott, másrészt mindig kisebb jelentőségű megbízatást nyert el, mint amit igényelt. Emellett az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy a megszerzett tisztségekhez gyakorlatilag nem tartozott funkció, Zrínyi Miklós kinevezései inkább annak szóltak, amit személye képviselt, azaz a Zrínyi-háznak és a magyar rendi elitnek. Az előadó ezek alapján megállapította, hogy habár a tisztségek névleg alkalmassá tették volna Zrínyit az önálló hadvezéri pozíció elnyerésére, érthető, hogy a bécsi udvar egy, a feladatra esetlegesen alkalmatlan személy kinevezését nem kockáztathatta.

Czigány István, a HM Hadtörténeti Intézet nyugalmazott igazgatóhelyettese *Az 1663–1664-es török háború és Felső-Magyarország* című előadásában arra a kérdésre kereste a választ, hogy a címben jelölt háborúban mi volt a szerepe Felső-Magyarországnak. Az előadó elsőként leszögezte, hogy a kora újkorban ez a térség volt az, ahol a bécsi udvarral szembeni ellenállás leginkább érzékelhető volt, a felső-magyarországi, többségében református nemesi családok alapvetően kelet, azaz az Erdélyi Fejedelemség és Lengyelország felé orientálódtak, valamint a hajdúság révén a terület az ország legmilitarizáltabb vidéke volt. Emellett hangsúlyozta Felső-Magyarország legnagyobb birtokosaként a Rákóczi-család befolyásának jelentőségét. Így érthető módon a Habsburg Birodalom célja az volt, hogy lehetőség szerint az Oszmán Birodalom seregei által is egyre inkább veszélyeztetett, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem fennhatósága alatti két felső-magyarországi vármegyét, Szabolcsot és Szatmárt diplomáciai, majd katonai beavatkozás útján visszaszerezze. Czigány összegzőképpen rámutatott, hogy habár a császári katonaságnak több felső-magyarországi várat sikerült saját ellenőrzése alá vonni (Szatmár, Kálló), az oszmánok részéről Érsekújvár elfoglalásának terve miatt a hadműveletek súlypontja 1663-ban Alsó-Magyarországra tevődött át. Ennek következtében a császári seregek zöme el is hagyta Felső-Magyarországot, és nem megle-

pő, hogy míg az oszmánoknak való behódolás gondolata igen, a velük történő érdemi szembehelyezkedés szándéka nem fogalmazódott meg a térségben.

Baráth Zsolt, az ELTE Savaria Egyetemi Központ adjunktusa a 17. századra a Dunántúlon megszilárduló oszmánellenes végvárhálózat mögött létrehozott, a Rába folyóra épülő másodlagos védelmi vonal működését mutatta be *A Csányi család és az „aprólék végházak” szerepe az oszmánellenes küzdelmekben* című előadásában. Hangsúlyozta, hogy a Kanizsa végvárából induló oszmán portyák érintették leginkább a Rába mellékét, kiemelten a Batthyány-uradalmakat. A Rába és a Zala közötti, hozzávetőlegesen 80 kilométeres szakaszon a hiányosságokkal teli védelmi rendszert három fontos módszerrel próbálták erősíteni a végvidékiek: a két folyó közötti védelmi háló sűrűbbre szövése volt a cél, azaz az „aprólék végházak” mellett újabb védelmi „objektumokat” hoztak létre, elsősorban az oltalomra alkalmas épületek erősítése révén. Emellett a hódolt lakosságtól történő minél pontosabb információszerzésre törekedtek, amelyet a társadalom kényszerként élt meg, főképp az oszmánok által várható „válaszreakció” veszélye miatt. Gyakorta alkalmazott taktika volt a megtévesztés is, vagyis a kisebb létszámú csapatokat bizonyos időközönként összevonták, és azok „megmutatták magukat”, ezzel azt a látszatot keltve, hogy nagy létszámú katonaságból áll a védelem.

Négyesi Lajos, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem docense *Zrínyi-Újvár védelme 1664-ben* című előadásában arra a két, egymással szoros összefüggésben álló kérdésre kereste a választ, hogy Zrínyi Miklós miért hagyta el a katonai tábornok, miközben saját várát ostromolták az oszmánok, és ezt követően miért nem vett részt a szentgotthárdi csatában? Az előadó elsősorban Zrínyi személyiségjegyeinek felfejtésével igyekezett megtalálni a választ: Zrínyit igazi barokk embernek tartja, akinek a szigetvári hős Zrínyi Miklós öröksége alapjaiban meghatározta cselekedeteit. Éppen ezért egyre inkább azonosulni kezdett az azonos nevű, hozzá hasonlóan korábban horvát báni tisztséget viselő dédnagyapjával, majd gyakorlatilag az epigonjává vált. Továbbíve ezen gondolatmenetet, Négyesi felvetette, hogy Zrínyi tervbe vehette az oszmán kézre került Szigetvár visszafoglalását, amelyre az általa és a Wolfgang Julius von Hohenlohe által vezetett téli hadjárat lehetőséget is teremtett. A remények azonban Kanizsa sikertelen ostroma és a keresztény seregek visszavonulása miatt szertefoszlottak. Ebből adódóan Zrínyi elhatározta, hogy mivel Zrínyi-Újvár a saját vára, száz év elteltével „eljátssza” azt, amit a dédnagyapja Szigetvár esetében véghezvitt, azaz azt tervezhette, hogy a magyar vitézekkel kirohan a várból. Szándékáról Montecucoli vélhetően tudomást szerzett, ezért tilthatta ki a magyar őrséget a várból, vagyis nem engedte Zrínyi számára újraélni kiváló őse dicsőségét. Az előadó arra a következtetésre jutott, hogy ezután Zrínyi Miklós számára értelmét veszítette a katonáskodás, ezért hagyta el (1664. június 28-án) Zrínyi-Újvárat, és ez az oka annak is, hogy távol maradt a szentgotthárdi csatától.

A konferencia második napját a hagyomány szerint a vasvári béke megkötésének helyszínén, a 18. század közepén épült Békeházban rendezték meg. A szimbolikus

helyszínválasztás nem volt véletlen a szervezők részéről, hiszen ezen a napon az előadások alapvetően a vasvári békére fókuszáltak. A prezentációk sorát Georg Michels, a kaliforniai Riverside Egyetem professzora *Vasvár és Andrusovo: Az oszmán reakció összehasonlítása (1664–1681)* című előadása nyitotta. Bevezetésként kiemelte, hogy az Oszmán Birodalom közép-kelet-európai offenzív politikája a 17. század utolsó harmadára jutott a csúcspontjára, a hódítás előfeltételeit az 1664-ben a Porta és a Habsburg Birodalom közötti vasvári, valamint az 1667-ben a lengyel–oroszl háborút lezáró andruszovói béke teremtette meg. A vasvári béke ugyanis alapvetően az 1663–1664-es oszmán–Habsburg háborúban elért eredményeket rögzítette, ugyanakkor elmaradt a Habsburg Monarchia részét képező Magyar Királyság, valamint az Erdélyi Fejedelemség és a háború eredményeként a térségben gyarapodó oszmán vilajetek közötti határ pontos kijelölése. Ennek következtében a beglerbégek egyre nagyobb területeket tudtak hódoltatás alá vonni a korábbi integer Magyar Királyság területéből. Az oroszok és lengyelek között az Ukrán Kozák Hetmanátus felosztását dokumentáló andruszovói béke pedig a Fekete-tenger mellékén sértette az oszmán érdekeltséget, így a Porta a korábbi hetmanátus belső ellenállási mozgalmainak legfőbb támogatójává vált. Az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy az Oszmán Birodalom Velencei Köztársaság elleni győzelme (1669) után adta magát a kérdés: a fent említett két lehetséges irány közül ki ellen vezessék újabb hadjáratukat? Végül a Porta az egykori hetmanátus vidékére indított háborút 1672-ben, amely bő tíz évre lekötötte az oszmán hadsereget. Összegzésképpen Michels arra a megállapításra jutott, hogy ha ekkortájt az Oszmán Birodalom a Habsburg Monarchia ellen fordul, akkor Bécs ostroma sokkal korábban bekövetkezhetett volna, vélhetően nagyobb sikerrel. Ugyanakkor rámutatott, hogy az oszmánok jelenlétének következményeként mindkét térségben megakadt az államfejlődés folyamata.

Az Isztambuli Egyetem tanára, Özgür Kolçak *A vasvári béke (1664) ratifikálása. Az oszmán források újraértelmezése* címmel tartotta meg előadását. Előjáróban kiemelte, hogy az 1606. évi zsitvatoroki békét követően az oszmán békeszerződések tető alá hozása rendszerint hosszú folyamat volt, több diplomáciai küldöttség munkájának eredményeként jöttek létre, és ennek alapján az eddigi tudásunk szerint a vasvári béke ratifikálása is meglehetősen elhúzódott. Az előadó elsősorban török és osztrák levéltárakban feltárt, eddig a kutatás számára ismeretlen forrásokat vont be a vizsgálatba, mindenképp egy 1664 szeptemberében kelt, a vasvári békeszerződés ratifikált szövegének kicserélése céljából tartott diplomáciai tárgyalás és ceremónia költségeire fordított kiadáslistát. Továbbá korabeli elbeszélő forrásokat is elemzett, amelyek segítségével igyekezett a lehető legpontosabban rekonstruálni a békeszerződés megkötésének folyamatát és diplomáciai körülményeit. Kolçak mindezek alapján megállapította, hogy I. Lipót császár és IV. Mehmed szultán kevesebb mint másfél hónap alatt ratifikálta és ünnepélyes keretek között kicserélte egymással a békeszerződés másolatát. A két hivatalos nagykövet, Kara Mehmed és Walter Leslie 1665-ös látogatásának célja a Habsburg, illetve az oszmán udvarban – az eddigi szakirodalmi ismereteinkkel ellentétben

– tehát nem a ratifikált békeszövegek kicserélése volt, csupán reprezentatív megbízatást teljesítettek, tudniillik ajándékokkal pecsételték meg a békeszerződés megkötését, annak betartása reményében.

Szalai Ágnes, a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet tudományos segédmunkatársa „... az békesség haszna másé, nyomorúsága Erdélyé...”: *A vasvári béke és az Erdélyi Fejedelemség* címmel tartotta meg prezentációját. A második uralmi válság eseményeinek és következményeinek rövid ismertetését követően kitért arra, hogy az erdélyi kormányzat követsége útján hogyan tudta képviselni érdekeit az 1662–1663-ban a Habsburg Monarchia és az Oszmán Birodalom megbízottjai között Temesváron zajló béketárgyalások folyamán. Részletesen bemutatta az ezt követő hónapokban több helyszínen, így Szatmárban, Drinápolyban és a Dunántúli oszmán katonai táborban zajló erdélyi–Habsburg és erdélyi–oszmán diplomáciai tárgyalások menetét és eredményeit. Az előadó megállapította, hogy a fejedelmi kormányzat a térségbeli háborúskodás lezárására irányuló első tapogatódzástól kezdve minden tárgyaláson és diplomáciai „csatornán” keresztül igyekezett érvényesíteni saját érdekeit. Ennek sikertelensége ugyanakkor a teljes Apafi-korszakban folyamatos kihívások elé állította az erdélyi kormányzatot.

A második panel nyitóelőadását Tóth Hajnalka, a Szegedi Tudományegyetem oktatója tartotta. *A vasvári béke és recepciótörténete* című prezentációja első felében a vasvári béke pontjait tekintette át, összevetve azokat azon 1662–1663-ban Temesváron és Konstantinápolyban zajló Habsburg–oszmán tárgyalássorozat eredményével, amelynek célja az 1606 óta a két birodalom között fennálló béke megújítása volt. Az előadó hangsúlyozta, hogy habár a béke helyreállításáról folyó tárgyalások sikertelenségbe torkollottak, hiszen az Oszmán Birodalom 1663 tavaszán háborút indított a Habsburg Monarchia ellen, a két nagyhatalom által 1664. augusztus 10-én megkötött új béke pontjai hozzávetőlegesen 80%-ban megegyeznek a temesvári tárgyalásokon már mindkét fél által elfogadott feltételekkel; következésképpen a vasvári béke nem egy hirtelen született döntés eredménye volt. Tóth Hajnalka kiemelte, hogy ezen körülményeket ismerve és erre alapozva van értelme a békekötés recepciótörténetét vizsgálni, amelyre előadása második felében vállalkozott. Bemutatta, hogy a magyar történetírás milyen módon viszonyult a békekötéshez, felsorolva azokat a vádakokat, amelyek oda vezettek, hogy a béke a „szégyenteljes” vagy „szégyenletes” jelzővel vonult be a köztudatba. Az ismertetett vádakot – mint például: az Erdélyi Fejedelemség kihagyása a tárgyalásokból, Várad és Érsekújvár oszmán kézen hagyása, a szentgotthárdi keresztény győzelem ellenére óriási engedmények az oszmánoknak, a magyar rendek csak a ratifikációt követően értesültek a békéről – újabb kutatási eredményei alapján „lerombolva”, az előadó hangsúlyozta, hogy a vasvári béke kapcsán nem indokolt a történetírás negatív értékítélete, hiszen egy hosszan tartó tárgyalássorozat eredményeként, reálpolitikai döntés született.

G. Etényi Nóra, az Eötvös Loránd Tudományegyetem docense a Német-római Birodalom szemszögéből vizsgálta a szentgotthárdi csata és a vasvári béke jelentőségét,

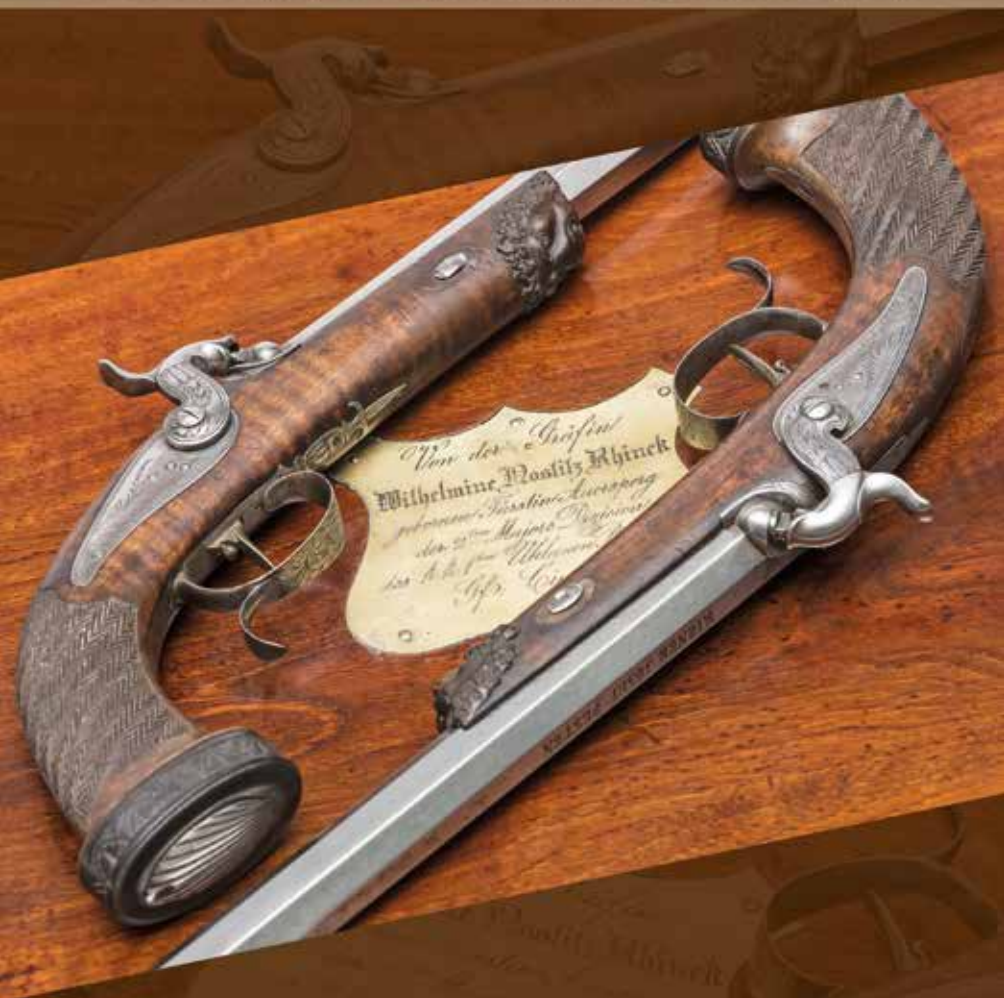
sajtótörténeti megközelítésben, bevonva a kutatásba a kéziratos krónikákat is. Előljáróban leszögezte, hogy az 1663–1664. évi oszmánellenes háború eseményeit nagy érdeklődés övezte a nemzetközi nyomtatott sajtóban Európa-szerte. Az információs igényt a Német-római Birodalomban a 17. század közepére létrejött professzionális nyomtatott kommunikációs hálózat, vagyis a birodalmi nyomdák működése maradéktalanul ki tudta szolgálni. Az előadó elsősorban a nürnbergi nyomtatott kiadványokat elemezte, mivel a 30 éves háborút követően Nürnberg vált a propaganda központjává, és a kiadványok majd fele itt jelent meg. Kiemelte, hogy mivel a vizsgált források közéleti krónikák, a török elleni háború egyidejű és nem utólagos értelmezéseit kínálják. Ezzel összefüggésben megállapította, hogy az 1663–1664. évi eseményekről, beleértve a vasvári béke körülményeit, érdemi és helytálló hírekhez lehetett jutni Nürnbergben. Mind ezt a helybeli intézkedések, az eseményekre adott reakciók is tükrözik, mint például a városvezetés azon döntése 1663 januárjában, hogy a keresztények iránti szimpátiából elrendelte a temetési költségek csökkentését, de erre utal a vasvári béke megkötése utáni tánctilalom előírása is. A szentgotthárdi csatával kapcsolatban négy különféle ábrázolást és ugyanennyi érdemi hadijelentést mutatott be az előadó, amelyek ez esetben is helytálló információkkal szolgáltak az eseményről. A csatát nagy győzelemként ábrázolták, ugyanakkor megjelenítették a komoly veszteségeket is, elsősorban helyi vonatkozásban, így a frank segélyhadak szerepvállalását, vagy a nürnbergi illetőségűek haláleseteit.

Zsoldos Endre, a HUN-REN Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Konkoly Thege Miklós Csillagászati Intézete tudományos főmunkatársa *Az 1664. évi üstökös* című előadásával színesítette a rendezvény programját. Ismertette, hogy a szóban forgó égitestet a mai Spanyolország területén észlelték először, 1664 novemberében, amely nagy érdeklődésre tartott számot a csillagászok és a nagyközönség körében egyaránt. Mivel az üstökösök megjelenéséhez rendszerint földi hatásokat is szoktak kapcsolni a kortársak, az előadó a korabeli csillagászati irodalmat elemezve arra a kérdésre kereste a választ, hogy van-e bármilyen kapcsolat az 1664-ben észlelt üstökös és az 1663–1664. évi oszmán–Habsburg háború, valamint a vasvári béke megkötése között? Komáromi Csipkés György *Az judiciaria Astrologiáról és Üstökös Csillagokról való Judicium* (1665) című művét vizsgálva az előadó arra a következtésre jutott, hogy a szerző cáfolta benne az égi és földi jelenségek közötti összefüggést, hiszen könyvének kiindulópontja az 1664. évi jelenség volt, ugyanakkor a háborús eseményekről nem tett említést munkájában. Zsoldos a következő években, évtizedekben megjelent kalendáriumokat, például a Neubart János nevéhez köthetőt is vizsgálat tárgyává tette, mivel ezen kiadványokban is rendszeresen megjelentek az üstökösök és azok feltételezett hatásai. Az elemzésből kiderült, hogy a kiadványok hasábjain valóban megjelent vagy a háború, vagy az üstökös, vagy mindkettő, azonban utóbbi esetben sem hozták kapcsolatba egymással az eseményeket. Az előadó azonban felhívta a figyelmet egy német nyelven megjelent nyomtatványban szereplő bejegyzésre is, amely 1664 januárjában

egy Csáktornya felett észlelt égi jelenségre utalt, hangsúlyozva a Jupiter és Szaturnusz Nyilas jegyében való együttállását. Később a brit csillagászok, mivel az asztrológia szerint ez a körülmény hajlamosabbá tesz a békére, ezt összekapcsolták a szentgotthárdi csatát követő vasvári béke megkötésével.

A mindkét napon élénk érdeklődés mellett zajló előadásokat minden szekció után szakmai beszélgetés követte. A szervezők reményüket fejezték ki, hogy az előadások szerkesztett változata mielőbb sajtó alá kerül, angol és magyar nyelven egyaránt.

ACTA MUSEI MILITARIS IN HUNGARIA

A HADTÖRTÉNETI
MÚZEUM
ÉRTESÍTŐJE

24